

مشروطیت از زبان تقی زاده

به کوشش و پژوهش

محمود تربتی سنجابی

شرکت هزاره سوم اندیشه

سرشناسه	: تربیتی سنجایی، محمود، ۱۳۴۰ - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	: مشروطیت از زبان تقی‌زاده/ به کوشش و پژوهش محمود تربیتی سنجایی.
مشخصات نشر	: تهران: هزاره سوم اندیشه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۳۶ص.
شابک	: 978-964-8088-17-5
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: تقی‌زاده، سیدحسن، ۱۲۵۷ - ۱۳۴۸. (Taqizadah, Hasan)
موضوع	: حزب اجتماعیون عامیون ایران (Hizb Ejtemaiyun Amiyun Iran)
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ق.
موضوع	: Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906-1909
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰
موضوع	: Iran -- History -- Pahlavi, 1925 - 1941
رده‌بندی کنگره	: DSR ۱۴۸۶/ت۷/ت۴ ۱۳۹۸
رده‌بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۰۴۳۴۸

انتشارات هزاره سوم (زرنه)

مشروطیت از زبان تقی‌زاده

به کوشش و پژوهش: محمود تربیتی سنجایی

• ویراستار: محمد رفیعی مهرآبادی • صفحه‌آرایی: هزاره سوم اندیشه

• طرح جلد: آروین رفیع‌زاده

• چاپ و صحافی: قشقایی

• چاپ اول: تهران ۱۳۹۹ • شمارگان: ۵۰۰ • قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۸۸-۱۷-۵

ناشر: هزاره سوم اندیشه

تهران، میدان انقلاب، کوچه آبرو، شماره ۱

تلفن و نمابر: ۶۶۰۳۷۶۴۸ - همراه: ۰۹۱۲۷۱۷۳۹۲۴

تلفن پخش: ۶۶۹۶۵۳۷۷

سایت: www.hsap.ir آدرس الکترونیکی: hsapub@gmail.com

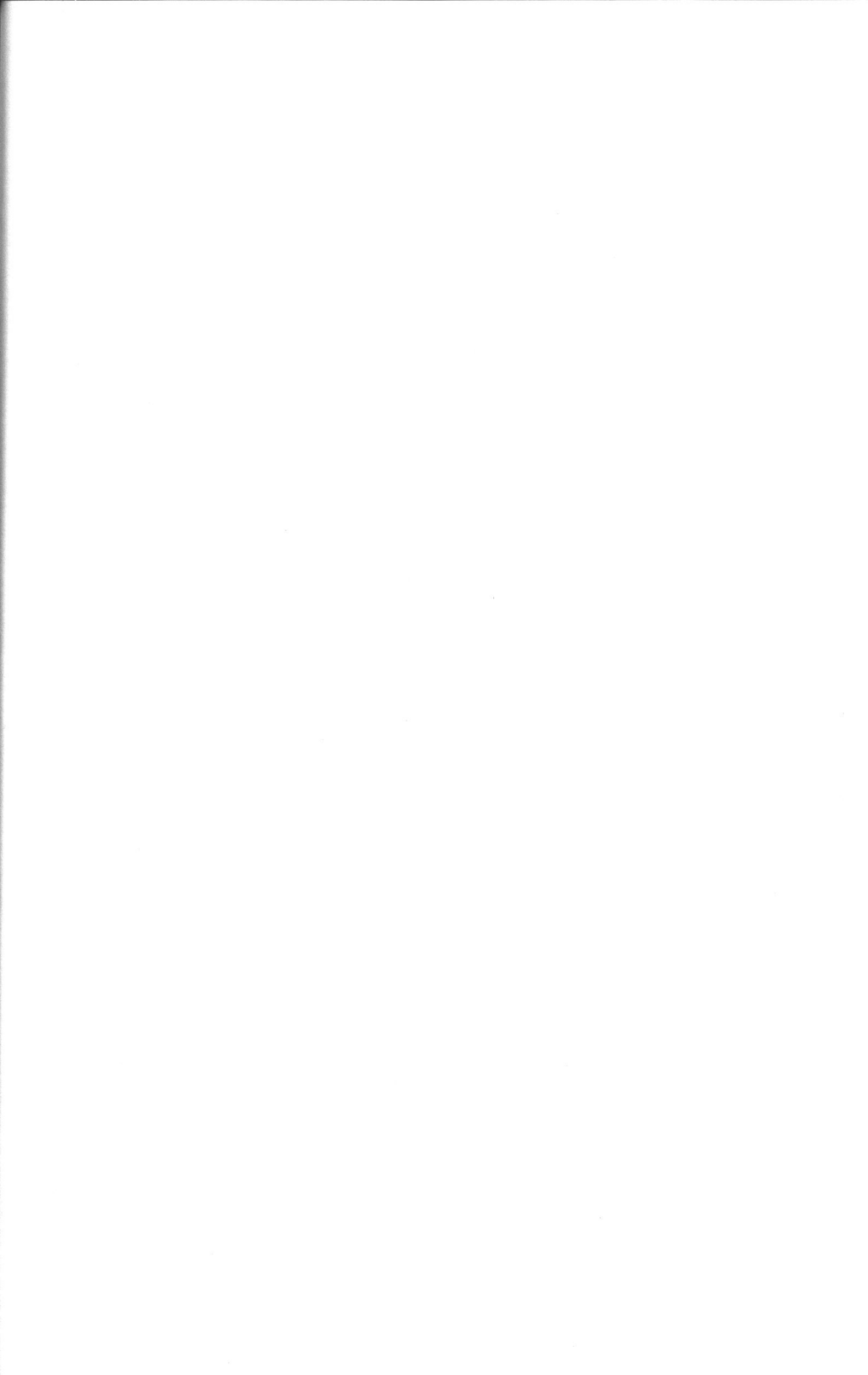
کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست

۱. مقدمه ۱۱
- خطابه‌های تقی زاده ۱۱
- نگاهی کوتاه به زندگانی سیاسی تقی زاده ۱۴
- سال شمار زندگی سیدحسن تقی زاده ۲۱
- تقی زاده از نگاه دیگران ۲۸
- اسماعیل رائین ۲۸
- احمد کسروی ۳۰
- منوچهر سعید وزیری ۳۴
- پاسخ تقی زاده به منتقدان ۳۶
۲. دیباچه به قلم تقی زاده ۴۱
۳. خطابه اول ۴۵
- لفظ مشروطیت ۴۶
- قیام اسپار تا کوس و مزدک ۵۰
- عثمانیان و مشروطیت ۵۴

- ۵۹.....خروش سعدی.....
- ۶۱.....روسیان تجاوزگر.....
- ۶۴.....مقدمات انقلاب مشروطیت.....
- ۶۸.....فرانسه زورگو.....
- ۶۸.....تسلط سیاسی و اقتصادی روسیه بر ایران.....
- ۴. خطابه دوم: میزبان بی ادب..... ۷۳**
- ۷۶.....امیر کبیر و اصلاحات.....
- ۷۸.....اولین کشمکش.....
- ۸۱.....تأسیس انجمن.....
- ۸۴.....کسروی خلاف می گوید.....
- ۸۷.....حذف مستمری ها.....
- ۹۰.....مشروعیه یا مشروطه.....
- ۹۴.....واقعیه میدان توپخانه.....
- ۹۶.....استخاره برای تخریب.....
- ۵. خطابه سوم: یادداشت های متفرقه..... ۱۰۱**
- ۱۰۴.....عهدنامه ایران و روس.....
- ۱۰۸.....استبداد.....
- ۱۱۱.....داستان تحصن: پاسخ به کسروی و یحیی دولت آبادی.....
- ۱۱۶.....استبداد صغیر.....
- ۱۱۷.....مردم یونجه می خوردند.....
- ۱۱۹.....توسل به شاه.....
- ۱۲۱.....روس ها آمدند.....
- ۱۲۳.....تحصن و خلع شاه.....
- ۱۲۵.....هیات دولت جدید.....

۱۲۶.....	اخراج شاه
۱۲۹.....	از یاد رفتگان
۱۳۳.....	۶. یادداشت‌های تقی‌زاده درباره‌ی خطابه‌ها
۱۴۶.....	پاسخ تقی‌زاده به پرسش‌های مطرح‌شده
۱۶۵.....	منابع
۱۶۷.....	پیوست‌ها
۱۶۹.....	پیوست ۱: چهار مقاله و چهار دیدگاه درباره تقی‌زاده
۱۷۱.....	آتش در زیر پنجره/ محمدابراهیم باستانی پاریزی
۲۰۹.....	سه زندگی در یک عمر/ همایون کاتوزیان
۲۶۳.....	تقی‌زاده در آلمان قیصری/ الزا ایچرنسکا
۳۰۱.....	آشنایی با تقی‌زاده/ مهدی محقق
۳۰۷.....	پیوست ۲: مکاتبات تقی‌زاده و عین‌الدوله
۳۱۹.....	پیوست ۳: داوری‌های مبتدل
۳۲۷.....	نمایه
۳۳۵.....	عکس‌ها

پیشگفتار ناشر

در میان رجال سیاسی ایران در زمان معاصر، سیدحسن تقی‌زاده (۱۲۵۷-۱۳۴۸) از موقعیت ویژه‌ای برخوردار است. نقش او در برپایی قیام مشروطه؛ هواداری او از مردم‌سالاری و مخالفت با سلطنت رضاخان پهلوی؛ پیوستن او به نظام حکومتی، رضاشاه و ماجرای تجدید قرارداد نفت ایران و انگلیس در سال ۱۹۳۳ (۱۳۱۲ ش.) و ادامه فعالیت‌های دیپلماتیک و سیاسی او در دوره سلطنت محمدرضا شاه پهلوی.

نگاهی گذرا به سیر تحول زندگانی و افکار تقی‌زاده، نشان می‌دهد که وی یک شخصیت «خاکستری» است - نه «سفید» است و نه «سیاه» - به زبان ساده، دارای جنبه‌های مثبت و منفی و ضدونقیض است. تقی‌زاده مردی ادیب و سخنور بود و اطلاعات وسیعی درباره تاریخ اسلام، و سایر ادیان، داشت؛ مقالات متعدد او گواهی است بر این مدعا. ضمناً چون سالیان درازی را در اروپا به سر برده بود، با فرهنگ و تمدن غرب کاملاً آشنا و شیفته آن بود، به طوری که یکی از هواداران سرسخت تجدد (مدرنیته) در ایران بشمار می‌رفت. الگوی فکری او در این زمینه، نظام حکومتی بریتانیا بود (مخالفت او با «مشروع» مطلع شده توسط مرحوم شیخ فضل‌الله نوری نیز از همین بابت بود). چون این مقدمه محدود به سه سخنرانی تقی‌زاده در باشگاه مهرگان پیرامون مشاهدات وی از مشروطیت (تا پایان استبداد صغیر) است، لذا فقط به

جهات معینی از شخصیت تقی‌زاده پرداخته است: ماجرای سخنرانی تقی‌زاده در باشگاه مهرگان، ملاقات و گفت‌وگوی کوتاه او با تقی‌زاده، نگاهی کوتاه به زندگانی سیاسی تقی‌زاده؛ تقی‌زاده از نگاه دیگران؛ پاسخ تقی‌زاده به اتهامات. چون این سخنرانی‌ها در واقع مشاهدات شخصی تقی‌زاده از جریان انقلاب مشروطه است؛ از این رو درخور توجه و تأمل است خاصه آنکه مشروطیت بخشی مهمی از تاریخ ایران است و نیز تقی‌زاده هیچ اثر مکتوبی درباره انقلاب مشروطه ایران ننگاشته است.

شایان ذکر است مجموعه سخنرانی‌های تقی‌زاده به وسیله جامعه لیسانسیه‌های دانشسرای عالی - باشگاه مهرگان - به سرپرستی محمد درخشش که بعدها به وزارت فرهنگ دست یافت با استفاده از یادداشت‌ها و گزارشات سخنرانی‌ها که به‌طور کامل از سوی مؤلف در روزنامه اطلاعات به چاپ رسیده بود، جداگانه در سال ۱۳۳۸ منتشر شده است و اینک پس از سپری شدن نزدیک به شصت سال جهت آگاه شدن مورخان تاریخ معاصر خطابه‌های مزبور با ویرایش جدید از سوی انتشارات هزاره سوم اندیشه نشر پیدا می‌کند. انتشار این خطابه‌ها دلالت بر آن ندارد که معتقد و موافق با همه مطالب هم هستیم.

در خاتمه لازم می‌دانم از کوشش‌های ویراستار محترم زنده یاد محمد رفیعی مهرآبادی که با دقت و وسواس متن را ویرایش نمودند سپاس و قدردانی را بجا آورم و همچنین قابل ذکر است که بخش پیوست‌ها کتاب شامل مقالات و عکس‌ها توسط انتشارات به متن کتاب افزوده شده است.